

допомогою окремим шрифтів, підкреслень та ін. Тлумачення основних термінів також детально на практичному занятті розбирається разом з викладачем під час теоричних питань, з акцентами та візуальною демонстрацією під час присутності студентів на розтинах у відділі експертизи трупів або ознайомленням та коментуванням вологих препаратів чи мікропрепаратів та муляжів під час практичної частини заняття. [3, с.259]. Крім того, в тестових завданнях акценти також розставлені з урахуванням основних термінів практичного заняття. Тестові завдання з варіантами правильних відповідей для кожного факультету, мультимедійні презентації лекцій, приклади «Акт судово-медичного дослідження (обстеження)», «Висновків експерта», розміщені на сайті курсу судової медицини та в електронній бібліотеці російською та англійською мовами. Також, за окремими темами розроблені додатки та доповнення до практичних занять. [4, с.260]. Для студентів медичного факультету завдання «Крок-2» та завдання типові формату А викладені та оновлені в електронному вигляді на кафедрі (в текстовому на інформаційних степах) в електронній бібліотеці та на сайті в двох варіантах з метою кращого засвоєння матеріалу. Перший, кафедральний варіант передбачає не тільки правильну відповідь, але й обґрунтування правильної відповіді з детальним поясненням та акцентуванням основних положень теми: діагностичні та експертні терміни. Крім того, таким чином ще раз студент звертає увагу на ключові слова. Також в цих поясненнях окремим пунктом включені посилання на джерела інформації із зазначенням сторінок підручників та тих навчальних посібників за допомогою яких можна достеменно засвоїти необхідні поняття, критерії, ознаки, терміни та які рекомендовані типовою та робочою навчальною програмою. Необхідно також пам'ятати ту особливість, що студенті-іноземці, в тому числі й з англійською формою навчання з мусульманських країн, де судова медицина та спеціальність судово-медичного експерта займають різне положення як законодавчою просторі так і досить часто мають релігійні, етнічні обмеження. [2, с.188]. Дані особливості весь час спонукають викладачів постійно пояснювати та обґрунтовувати необхідність інтегрування судової медицини з іншими навчальними дисциплінами, особливо з клінічними та підкреслювати відмінності патоморфологічного від судово-медичного дослідження. [1, с.59]. Важливою складовою викладання судової медицини залишається всебічне формування в студентів медичного вузу діагностичного, а точніше експертного компонента лікарського мислення. [5, с.220]. Проблеми викладання судової медицини постійно обговорюються на методичних семінарах і кафедральних засіданнях, вивчається досвід інших морфологічних кафедр нашої академії, а також кафедр судової медицини та кафедр медичних вузів.

Висновки. Таким чином, вирішення цілої низки питань викладання студентам-іноземцям судової медицини пов'язано в першу чергу із стовідсотковим подоланням мовного бар'єру, удосконаленням деонтологічного та психологічного аспектів при вивченні дисципліни, враховуючи релігійні та етнічні моменти студентської спільноти мусульманських країн.

Література

1. О.І. Герасименко. Шляхи оптимізації викладання судової медицини / О.І. Герасименко, А.Г. Антонов, М.Л. Комісаренко та ін. // Судово-медична експертиза. – 2013. - №1. – С. 59-60
2. В.В. Черняк. Особливості викладання судової медицини іноземним студентам / В.В. Черняк., О.Є. Дев'яткін, А.Г. Нікіфоров та ін. // Світ біології та медицини. – 2013. - №2- С. 188-189.
3. В.В. Черняк. Удосконалення підготовки студентів при вивченні судової медицини / В.В. Черняк., О.Є. Дев'яткін, А.Г. Нікіфоров та ін. // Основні напрямки удосконалення підготовки медичних кадрів у сучасних умовах : матеріали навчально-наукової конференції. – Полтава, 2015. – С.259-260.
4. В.В. Черняк. Формування експертного компонента лікарського мислення під час вивчення судової медицини / В.В. Черняк // Основні напрямки удосконалення підготовки медичних кадрів у сучасних умовах : матеріали навчально-наукової конференції. – Полтава, 2015. – С. 260-262.
5. В.В. Черняк. Формування експертного компонента лікарського мислення під час вивчення судової медицини / В.В. Черняк, О.Є. Дев'яткін, А.Г. Нікіфоров та ін. // Європейський вибір – невідємна складова розвитку вищої медичної освіти України: матеріали навчально-наукової конференції. – Полтава, 2013. – С.218-220.

УДК: 378:614.253.4-054.6

Чуприна К.С., Ніколаєва Н.М., Гаврильєва К.Г.

Українська медична стоматологічна академія м. Полтава

ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ НА ЕТАПІ АДАПТАЦІЇ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ ДО НАВЧАННЯ У ЗВО УКРАЇНИ

Розглянуто специфіку педагогічного спілкування на етапі адаптації іноземних студентів до навчання у ЗВО України. Проаналізовано проблеми іноземних учнів на етапі адаптації, що пов'язані з новими освітніми вимогами вищої школи, з їх статусом іноземця в Україні, з віковими та національно-психологічними особливостями.

Ключові слова: педагогічне спілкування, адаптація, іноземні студенти, бар'єрні чинники, інтернаціональний колектив.

The article deals with the features of pedagogical communication during the stage of foreign students' adaptation to training in higher educational establishments of Ukraine. The problems of foreign students' adaptation which are connected with new educational requirements of the Higher School, the status of a foreigner in Ukraine, age and national and psychological peculiarities are analyzed.

Keywords: pedagogical communication, adaptation, foreign students, barrier factors, international collective.

Рассмотрена специфика педагогического общения на этапе адаптации иностранных студентов к обуче-

нию у (ВУЗах) України. Проаналізовані проблеми іностраних учасників на етапі адаптації, пов'язані з новими освітніми вимогами вищої школи, з їхнім статусом іноземця в Україні, з віковими та національно-психологічними особливостями.

Ключеві слова: педагогічне спілкування, адаптація, іноземні студенти, бар'єрні фактори, інтернаціональний колектив.

Ми вступаємо в різні періоди нашого життя так, як немовлята, не маючи за плечима ніякого досвіду, хоч би скільки нам було років.

Ф. Ларошфуко

Навчання у вищому закладі освіти для сучасної молоді є одним з найважливіших періодів їхньої життєдіяльності, особистісного зростання та становлення як фахівців з вищою освітою. Пошук шляхів успішної адаптації до змінених соціальних умов та нової діяльності є нагальною проблемою для кожного, хто переступив поріг ЗВО України. При навчанні іноземних студентів у ЗВО викладачу необхідно будувати педагогічне спілкування з урахуванням ряду факторів, основним з яких є специфічний міжкультурний характер спілкування студентів з викладачем.

Вирішення питання адаптації іноземних студентів до навчання у ЗВО хвилює цілу низку вітчизняних науковців. Це, зокрема, зображено у дисертаційних дослідженнях Горошенко А. М., Іванова М. А., Изотова Е. Ф., Князева Г. Н., Филиппова А. С., Цоколь Л. И., Чернявская Т. П., Шаглина Н. Д., Ширяева И. В. і в монографіях Арсеньєва Д. Г., Зинковский А. В., Іванова М. А., Іванова М. А., Титкова Н. А., Щуревич Г. А., Зинковский А. В., Пономарев Н. И. та ін. [3].

Метою статті є аналіз існуючих підходів у сучасній науці до вивчення особливостей педагогічного спілкування на етапі адаптації іноземних студентів до навчання у ЗВО України. Особливе місце в побудові педагогічного міжкультурного спілкування відводиться початковому етапу навчання іноземних студентів, який є складним і неоднозначним періодом адаптації та соціалізації. До його особливостей слід віднести нову соціокультурну середовище, значні психологічні, емоційні та фізичні навантаження, інтенсивний характер навчання, професійну спрямованість навчання, значну навчальну зайнятість студентів, координація навчання між навчальними дисциплінами і так далі.

Адаптація – це процес взаємодії індивіда і навколишнього середовища, що забезпечує оптимальне його пристосування до життя і діяльності. Адаптація компенсує недостатність звичної поведінки в нових умовах. Через неї реалізується можливість прискорення ефективного функціонування особистості в незвичайних обставинах. Проблеми іноземних учнів на етапі адаптації пов'язані з новими освітніми вимогами вищої школи, з їхнім статусом іноземця в Україні, з віковими та національно-психологічними особливостями.

Таким чином, можна виділити наступні етапи адаптації іноземних студентів до навчання у ЗВО України:

- подолання мовного бар'єру;
- входження в студентське середовище;
- засвоєння основних норм інтернаціонального колективу;
- вироблення стилю поведінки;
- формування стійкого позитивного відношення до своєї майбутньої професії.

О. М. Беляєва виокремлює такі «бар'єрні чинники», що зумовлюють формування адаптаційного синдрому: власне адаптаційні (мовні, понятійні, культурні, релігійні, інформаційні, кліматичні, побутові); психофізіологічні (перебудова особистості в умовах нового соціального середовища); навчально-пізнавальні (різниця в системах вітчизняної та іноземної освіти, нові навчальні вимоги й система контролю знань; організаційні (особливості академічного процесу, відповідальність за поза аудиторну роботу); комунікативні «вертикальні» (спілкування з викладачами та деканатом) і «горизонтальні» (міжособистісне спілкування в інтернаціональній групі, бібліотеці, студентському гуртожитку, поза навчальним закладом); побутові [2].

Міжкультурна комунікація іноземних студентів, особливо на етапі довузівської підготовки, формується в нерозривному зв'язку з їх адаптацією. Спілкування між викладачем та іноземними студентами як представниками різних культур може протікати в різних ситуаціях, бути успішним або, навпаки, призводити до культурного шоку. Умови успішної комунікації іноземного студента залежать від правильної побудови навчального процесу; контакту з викладачем, іншими студентами та оточуючими їх людьми; наявності навчальних матеріалів; забезпеченості факультетів підготовки іноземних громадян грамотними фахівцями та багатьох інших необхідних складових.

На думку сучасного дослідника Рубіна С. Н., формування міжкультурної комунікації «передбачає врахування трьох основних складових: етнопсихологічного (обумовлений ментальними особливостями національних культур), поведінкового (обумовлений національно-культурною специфікою комунікативної поведінки) і власне національно-культурний мовний зміст» [1]. Тому викладачам доводиться вирішувати питання стосовно мовної підготовки учнів, і «вирівнювання» рівня знань іноземців, які приїхали з різних країн, і «дозування» навчального матеріалу, і визначення балансу між навчальними дисциплінами на довузівському і наступних етапах [2].

Основна частина іноземних студентів, які приїжджають на навчання в Україну, погано поінформована про культуру спілкування, недостатньо володіє російською та англійською мовою. Тому, протягом першого навчального року, важливим елементом педагогічної діяльності – навчити їх міжкультурному та міжособистісному спілкуванню в нових умовах. Педагогічне спілкування реалізується в аудиторії, під час і після занять та у позанавчальний час. На заняттях спілкування викладача з учнями будується з допомогою умовно-мовленнєвих ситуацій і нерідко носить дещо умовний характер. Бажання іноземців «прискорити процес входження в інший соціум з метою зменшення дистанції між власною культурою та культурою країни досліджуваної мови» [3] цілком зрозуміле, але

штучно прискорити цей процес неможливо. Неминуче виникнуть суперечності між учасниками комунікації, що належать до різних культур.

У цей період дуже важливі поведінка і позиція викладача, який повинен пам'ятати про неприпустимість тиску, повчальності. Йому необхідно проявити особливий такт, повністю виключивши нав'язливу пропаганду іншої культури. Головним у цей період є зіставлення різних культурних меншин і утвердження єдиної думки, що культура зближує різні народи. Ряд дослідників серед позитивних факторів адаптації іноземних студентів називають ступінь товариськості, тобто кількість соціальних контактів іноземного учня. Динаміка педагогічного спілкування і, в кінцевому рахунку, успішної адаптації залежить від розвитку знань, умінь, навичок міжкультурного спілкування.

Погодимось з сучасним дослідником Дрокіною С. В.: «Педагогічне спілкування в іншомовному середовищі – це таке спілкування викладача з іноземними студентами, що забезпечує сприятливий соціально-психологічний клімат навчання, створює найкращі умови для розвитку мотивації студентів у початковий період їх адаптації до нової соціокультурної середовищі, забезпечує управління соціально-психологічними процесами в навчальних групах, дозволяє максимально використовувати в навчальному процесі особистісні особливості викладача вищої школи» [4].

Розвиток умінь і навичок міжкультурного спілкування в процесі педагогічного спілкування тісно пов'язані з адаптацією і соціалізацією іноземних студентів у нових умовах, коли і на заняттях і в позааудиторний час відбувається знайомство з новою для них країною та культурою, а також «вторинна соціалізація мовної особистості учня» [5]. Розрізняють первинну і вторинну соціалізацію, які визначаються рядом дослідників як «інкультурація» і «аккультурація». «В процесі інкультурації (або акультурації) людина як культурний тип набуває ту чи іншу ідентичність» [6]. В результаті сформувалася ця ідентичність є важливим фактором у можливості розмежування рідної і чужій культури. Але дослідники зауважують, що «аккультурація – «освоєння «чужого» відбувається поступово, «своє» здебільшого зберігається» [7].

На початковому етапі навчання, викладач для розвитку основ спілкування обов'язково повинен включати в уроки діалоги, рольові, імітаційно-моделюючі ігри, враховують міжкультурні відмінності, а також заняття по мовному етикету. Всі ці види діяльності вчать студентів-іноземців міжкультурного спілкування, допомагають подолати бар'єри спілкування. Педагог, який володіє технологією педагогічного спілкування, повинен налагодити контакт з групою студентів і з кожним студентом окремо.

У період академічної та соціально-психологічної адаптації іноземні учні зазнають значні особистісні зміни: вони стають членами студентського малого і великого колективу – від академічної групи до університету. В нових умовах навчання іноземних студентів викладач повинен прагнути використовувати всі можливі засоби емоційного і психологічного впливу для створення нормальної атмосфери в навчальній групі, уникати тиску і повчальності, а також авторитарного тону в спілкуванні з учнями. Необхідна технологія навчання, спрямована на академічну, соціально-психологічну та соціокультурну адаптацію іноземних студентів, яка б сприяла успішному міжособистісному, міжкультурному та професійному спілкуванню.

При цьому техніка педагогічного спілкування повинна складатися з наступних компонентів:

- стиль поведінки викладача, званий «інтегративним»;
- навчання комунікативних умінь;
- оцінка емоційного стану викладача і студентів;
- вміння впоратися зі стресом і навчання цій студентів;
- формування позитивних міжособистісних стосунків зі студентами;
- вміння стримувати почуття та емоції і допомогу студентам у подоланні страху, невпевненості;
- правильна постановка голосу, управління мімікою і жестами;
- стиль педагогічного спілкування викладач вибирає залежно від його типу комунікативності (ступінь товариськості, манера поведінки та ін) [7].

Отже, соціально-психологічна адаптація та вторинна соціалізація іноземних учнів на довузівському і подальших етапах навчання сприяє правильній організації педагогічного спілкування впливає на всі сторони життя іноземних студентів у ЗВО України, формуючи основи міжкультурного спілкування. Враховуючи дані особливості, викладачу, який працює з іноземцями, необхідні такі якості, як комунікабельність, вміння впоратися зі стресом, уміння долати психологічні бар'єри в спілкуванні, володіння спеціальними техніками спілкування.

Літератури:

1. Ахохова Е. Х., Обучение социально-ролевому взаимодействию в межкультурной коммуникации в условиях двуязычного педагогического общения, Автореферат дис... канд. пед. наук. – Махачкала, 2004
2. Беляева О. М. Про деякі соціальні, психологічні та педагогічні аспекти навчання іноземних студентів у вищих медичних навчальних закладах України / О. М. Беляева // Світ медицини та біології. – №2 (37). – 2013. – С. 17-20.
3. Гришаева Л.И. Введение в теорию межкультурной коммуникации / Л.И. Гришаева, Л.В. Цурикова. – М.: Академия, 2006. – С. 11.
4. Девятова Г. Г. Формирование готовности будущих учителей иностранного языка к межкультурной коммуникации. Автореферат дисс. ... канд. пед. наук. Сибай, 2002.
5. Рот Ю., Коптельцева Г. Межкультурная коммуникация. Теория и тренинг: учебно-методическое пособие. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2006. С. 47.
6. Свойкина Л. Ф. Педагогические условия формирования межкультурной коммуникации у иностранных студентов-филологов. Дис. ... канд. пед. наук. 2006.
7. Филимонова Н.Ю. Проблемы воспитания иностранных студентов как проблемы саморазвития личности / Н.Ю. Филимонова, А.Е. Годенко // Научный Вестник МГТУ ГА. Серия: Международная деятельность вузов. – 2005. – № 94 (12). – С. 51–60.